Sistemul de cantilație în cultura ebraică

Alexandra-Rebeca Iancu

REZUMAT – Lucrarea de față oferă o perspectivă detaliată asupra sistemului de cantilație ebraic, cunoscut sub numele de *Ta'amei HaMiqra*, un sistem antic de notație muzicală care însoțește textele sacre din Tanah (Vechiul Testament). Cantilația ebraică are un rol esențial în intonarea corectă a textelor sacre, având atât o funcție muzicală, cât și una gramaticală, indicând punctuația și frazarea corectă a textului. Studiul analizează originea și evoluția acestui sistem, păstrat până astăzi, și impactul său asupra practicii religioase evreiești. Într-un context mai larg, cercetarea explorează modul în care citirea ritualică a Torei s-a instituit în tradiția iudaică și cum a influențat ulterior și alte tradiții religioase, precum cea creștină și islamică. Metodologic, lucrarea se bazează pe o abordare istorică și comparativă, investigând surse biblice, manuscrise medievale și tradițiile orale ale diferitelor comunități evreiești. Sunt analizate principalele tradiții de cantilație, incluzându-le pe cele ale evreilor aşkenazi, sefarzi și comunităților din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, fiecare având particularități specifice. Studiul subliniază importanța sistemului Masoretic în codificarea notației muzicale utilizate astăzi, evidențiind structura complexă a simbolurilor de cantilație (*teamim*). Se discută și limitările cercetării, având în vedere pierderea unor tradiții orale și dificultatea de a reconstrui anumite interpretări muzicale străvechi. Starea actuală a cercetării indică o continuitate a acestor practici în comunitățile evreiești, dar și influențe asupra muzicii religioase occidentale, inclusiv prin apariția neumelor în notația gregoriană. Acest studiu contribuie la o mai bună înțelegere a unei tradiții muzicale unice, cu implicații atât religioase, cât și muzicologice.

Cuvinte cheie: cantilație ebraică, Ta'amei HaMiqra, teamim, tradiție masoretică, notație muzicală biblică.

A. R. Iancu
Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima"
Cluj-Napoca, România

email: alexandra.rebeca.iancu@gmail.com

1. Introducere

Citirea publică a Torei, ca act de închinare a fost instituită de Ezra în jurul anului 400 î. e. n. (Neemia 8). Această practică evreiască a fost adoptată mai târziu de creștini și islamici pentru Cărțile Sfinte. De la început citirea sau chiar declamația nu erau suficiente, ci textul era întotdeauna intonat. Probabil nu este surprinzător faptul că ultima adresare a lui Moise poporului a fost în Deuteronom 32 și a fost numită „cântare."[1]

Citirea Torei s-a instituit public ca parte a serviciului religios de Șabat și sărbători, iar în timpul săptămânii, în zilele de luni și joi, pentru a asigura că nu vor trece mai mult de trei zile fără citirea unor pasaje din aceasta. La aceste zile se adaugă citirea Torei în zilele de post colectiv și cu ocazia lunii noi, Roș Hodeș.

2. Cantilația

Legea iudaică prevede ca înainte și după citirea fiecărei porțiuni din Tora să fie recitată câte o binecuvântare – *Bracha*. Citirea Torei se oficiază de la *bima* – sau amvon, acolo unde enoriașii sunt chemați să urce – *ole laTora*. De aici provin și termenii legați de citirea Torei unde celui chemat i se atribuie apelativul de *ole* sau *karuv* și unde fiecare porțiune a Torei se numește *Alia*.

După cerințele legilor religioase se prevede ca cel chemat la Tora să citească respectiva *Alia* (pasaj, secțiune) ce i s-a atribuit, cu voce tare și cu precizie direct din sulul Torei, în care nu sunt notate vocalele sau semnele de cantilație, ci doar consoanele (literele[2]). Dificultatea și pregătirea necesară îndeplinirii acestei obligații a condus la specializarea unor membri ai comunității, responsabili cu citirea textelor; aceștia se numesc *Baal – Kiria* (deținătorul textului) sau *Baal Kore* (cititorul Torei).

Pentru chemarea enoriașilor la Tora se respectă o anumită ordine: Prima *Alia* îi revine Cohenului – celor care fac parte din familia preoților, a doua îi revine Levitului, iar celelalte porțiuni revin membrilor ce fac parte din categoria *Israel* (adică a evreilor ce fac parte din restul triburilor, dar care nu au descendență din familiile kohanimilor sau leviților). De Șabat, pericopa săptămânii este împărțită în șapte *Alioturi*, de sărbători sunt chemați cinci sau șase, iar de Roș Hodeș[3] și Chol Hamoed[4] sunt chemați patru. Pe lângă acest număr necesar de chemați statuat, de Șabat și sărbători se mai oferă o ultimă *Alia*

[1] Tunkel, *The Music of the Hebrew Bible and the Western Ashkenazic Chant Tradition*, 13.

[2] Alfabetul ebraic este compus doar din consoane, vocalele din ebraică, nu sunt litere; vechi evrei le numeau *sufletul literelor* (ceea ce și sunt de fapt), iar literele fără vocale sunt *trupuri fără suflet* (conform unor metafore din Zohar).

[3] Începutul Lunii Noi.

[4] Zile de sărbătoare intermediare din timpul săptămânii de Pesah (Paște) sau Sucot (Sărbătoarea Corturilor), în care regulile sunt mai permisive decât în primele și ultimele două zile ale sărbătorilor.

pentru încheierea citirii. Această persoană se numește *Maftir – complet, sau cel care completează, finalizează* citirea. În zilele de sărbători la chemarea unui *Maftir* se citește o porțiune specială despre specificul sărbătorii.

Semnele de cantilație – *teamim* au două funcții: de a indica conturul melodic (linia melodică) ce însoțește textul ebraic și punctuația care indică frazarea corectă a textului. Cuvântul *taam* în ebraică (plural: *teamim*) poate fi tradus prin aromă, savoare, motiv sau înțeles, sens. Interpretate în mod corespunzător, semnele de cantilație sunt cele care dau sens și ajută la înțelegerea corectă a textului citit. Este important de menționat că *teamim* nu indică note individuale, ci grupuri de note, scurte melodii sau fragmente ce conduc propoziția sau fraza până la final (unde va apărea semnul *sof-pasuk*).[5]

Când vorbim despre *Kiriat Tora – Citirea Torei* o componentă esențială este *cantilația*. Tradiția iudaică susține că semnele de cantilație au fost date lui Moise la Muntele Sinai odată cu textul Torei, iar acestea au fost transmise mai departe pe cale orală.[6] De aici rezultă că interpretarea corectă a semnelor este indispensabilă înțelegerii corecte a Torei.

Baal core sau oficiantul care dă citire textului trebuie să memoreze „notele" sau *teamim*, de asemenea și pronunția corectă pentru fiecare cuvânt, deoarece acestea nu sunt notate în sulul de pe care este citită Tora. Diferit de cantorul sinagogii care în timpul rugăciunii se bucură de privilegiul de a improviza, în unele cazuri putând să repete unele cuvinte dacă acestea servesc melodiei, unui *Baal core* care citește textul biblic îi este interzis acest lucru pentru a nu distorsiona înțelesul textului.

Chiar dacă simbolurile sunt unanim recunoscute, modul în care acestea sunt interpretate muzical diferă de la o comunitate evreiască la alta. Principalele tradiții de cantilație sunt:

1) Yemen. Acest tip de cantilație se remarcă ca fiind cea mai veche, păstrând reminiscențe ale sistemului babilonian de notare (probabil din secolul al VII-lea); chiar dacă semnele sunt recunoscute de către această comunitate unele nu se folosesc.
2) Orientul Mijlociu: Iran, Irak Buhara, Kurdistan, Georgia și nordul Irakului. Este o tradiție ce se inspiră de asemenea din sistemul babilonian, dar rămâne diferită din punct de vedere muzical față de cea yemenită.
3) Orientul Apropiat: Siria, Egipt, Liban, Turcia. Cunoscută sub numele de „tradiție sefardă orientală", aceasta poate fi întâlnită în comunitățile ne-așkenaze din Israel, în mod special. Motivele muzicale pot fi asemănate cu modurile din makamul arab.[7]
4) Africa de Nord: Libia, Tunisia, Algeria și Maroc. Aici motivele muzicale relevă influența modurilor pentatonice africane.
5) Sefardicul european: Spania, Portugalia, Italia, Grecia, Olanda.

[5] Brad, *Israel's Music*, 13.
[6] Primele 5 cărți ale Vechiului Testament: Geneza, Exod, Levitic, Numeri, Deuteronom.
[7] Prager, *Dicționar Enciclopedic de Iudaism*, 137.

6) Italia: Roma.
7) Aşkenazii se împart, la rândul lor, în două categorii influențate de zona geografică: de est – cunoscută ca *lituaniană* – și de vest – *germană*. De-a lungul istoriei comunitățile ce au migrat în Israel și America au adoptat modul de intonare aşkenaz de est, ce mai poate fi întâlnit astăzi în Lituania, Belarus, Rusia, Ucraina, Polonia, România, Ungaria pe când cantilația aşkenază de vest astăzi mai poate fi întâlnită cu precădere în Germania, Marea Britanie, dar și în alte țări din vestul Europei.

Cea mai elaborată interpretare este cea a evreilor aşkenazi de est.

Din 24 de cărți ale *Tanahului*, 21 au același sistem de notare al cantilației. Acestea din urmă se încadrează în categoria scrierilor, chiar dacă mai conțin și pasaje poetice, iar celelalte trei – Psalmii, Proverbele și Iov – au un sistem distinct (*poetic*) de notare a simbolurilor muzicale. Comunitățile aşkenaze au pierdut orice metodă de redare muzicală a acestor simboluri poetice, acum acestea fiind folosite doar ca punctuație și frazare.[8]

Tradiția aşkenază, atât cea de vest cât și cea de est, cuprinde 6 tipuri de interpretare muzicală a acelorași semne muzicale, în funcție de text sau ocazia în care este citit. Aceste diferențe se remarcă în redarea diferitelor pasaje, cum ar fi: Torah – Pentateuhul; Haftara – profeții; Plângerile lui Ieremia (se recită de Tişa B'Av[9]); cele trei cărți Cântarea Cântărilor (Pesah), Rut (Șavuot) și Eclesiastul (Sucot); cartea Esterei (Purim); și modul de intonare a Torei cu ocazia zilelor de Rosh Hashana (Anul Nou) și Yom Kipur (Ziua ispășirii). Ca excepție, putem aminti ocazia Primirii Torei (Șavout[10]) când citirea celor zece porunci nu se realizează conform citirii unui pasaj obișnuit din Tora , ci cu o melodie specifică.

Semnele de cantilație utilizate azi au fost introduse ca notație de către Masoretici. Melodiile cantilației biblice sunt de obicei învățate după *te'amim* și numele acestora. Semnele sistemului Tiberian au trei funcții: de a indica accentul silabic, de a realiza frazarea textului și de a indica motivul melodic corespunzător cuvântului.

Taamei Hamikra se împart în disjunctive, numite și „regi", care au ca rol delimitarea frazelor și marcarea sfârșitului versetelor, și conjunctive sau „slujitori", care leagă cuvintele în interiorul frazelor.

2.1. Semne ale cantilației טַעֲמֵי הַמִּקְרָא

În versiunea aşkenază avem cel puțin douăzeci și șapte de semne de cantilație care, la rândul lor, sunt împărțite în două categorii: nouăsprezece „regi" (מְלָכִים – melahim) cunoscuți ca și טְעָמִים הַמַּפְסִיקִים – *teamim ha'mafsikim* (cantilații care cauzează o pauză

[8] Tunkel, *The Music of the Hebrew Bible and the Western Ashkenazic Chant Tradition*, 11.
[9] Tişa B'Av reprezintă ziua de doliu și post în care au fost distruse ambele temple.
[10] Șavout – sărbătoarea primirii Torei pe Muntele Sinai.

între cuvântul deținător al semnului și următorul cuvânt) și opt „slujitori” (מְשָׁרְתִים) cunoscuți de asemenea sub numele de מְעַטְּפִים טְעָמִים – *teamim meatfîm*, sau טְעָמִים מְחַבְּרִים, „conectat” cu următorul cuvânt, fără a se face pauză între cele două cuvinte.

Cei nouăsprezece מְלָכִים – regi sunt la rândul lor subdivizați în patru categorii. Prima categorie indică pauza cea mai lungă dintre cele două cuvinte (precum pauza dintre două propoziții); categoria următoare reprezintă o pauză oarecum mai scurtă decât prima categorie și așa mai departe. În continuare vom prezenta fiecare cantilație împreună cu numele ce îl poartă și simbolul grafic.

Regi – **מְלָכִים**

Categoria 1: קֵיסָרִים

א)	סוֹף־פָּסוּק	׀
ב)	אֶתְנַחְתָּא	׀

Categoria 2: מְלָכִים

א)	סֶגוֹל	∴
ב)	זָקֵף־קָטָן	:
ג)	זָקֵף־גָּדוֹל	׃
ד)	טִפְחָא	׀
ה)	רְבִיעִי	ֽ

Categoria3: מִשְׁנִים (שָׁרִים)

א)	זַרְקָא	֒
ב)	פַּשְׁטָא	֙
ג)	תְּבִיר	֛
ד)	יְתִיב	֚
ה)	שַׁלְשֶׁלֶת	֓

Categoria 4: שָׁלִישִׁים (פְּקִידִים)

א)	פָּזֵר	֡
ב)	קַרְנֵי־פָרָה	֠
ג)	תְּלִישָׁא־גְדוֹלָה	֠
ד)	אַזְלָא־גֵרֵשׁ	֟
ה)	אַזְלָא	֟
ו)	גֵּרְשַׁיִם	֞
ז)	פְּסִיק (׀ linie verticală între două cuvinte)	

Slujitori – **מְשָׁרְתִים**

א)	מֵנַח	֥
ב)	מַהְפַּךְ	֤
ג)	קַדְמָא	֥
ד)	דַּרְגָּא	֦

ה)	תְּלִישָׁא־קְטַנָּה	֩
ו)	מֵרְכָא	֣
ז)	מֵרְכָא־כְפוּלָה	֣
ח)	יֶרַח־בֶּן־יוֹמוֹ	֪

Următoarele două semne, care sunt cvasi-cantilații:

Meteg – מֶתֶג (ו). O linie verticală plasată sub cuvânt, în partea stângă a vocalei. Scopul semnului este de a accentua silaba respectivă.

Makaf – מַקֵּף (־). Cratimă a cărei funcție este de a uni două cuvinte. În acest caz cantilația se va regăsi întotdeauna pe al doilea cuvânt, primul cuvânt fiind subordonat celui secund. Când trei cuvinte sunt unite prin două cratime, al treilea cuvânt se va cânta, iar primele două îi vor fi subordonate.[11]

După un cuvânt ce poartă un semn de tip *Rege* se face pauză între cuvinte, însă după un cuvânt al cărui semn de cantilație e de tip *Slujitor* nu se face pauză, acesta conectează cuvântul ce are semnul de celălalt cuvânt.

Diferența dintre un *Rege* și un *Slujitor* este importantă deoarece influențează pronunțarea corectă a cuvântului.

2.2. Combinații a câte două sau mai multe cantilații

O examinare a listei de *Teamim* ilustrează că unele dintre cantilații apar în combinații de două, trei sau patru formule.

פַּשְׁטָא – קַדְמָא

Ambele semne de cantilație sunt reprezentate după un semn asemănător, având aceeași melodie, fiind plasate deasupra literelor. Totuși găsim diferențe importante între cele două.

פַּשְׁטָא

Paşta („*întinde*") deoarece forma sa este înclinată în față (sau face referire la un semnal de mână). *Paşta* este plasat întotdeauna deasupra ultimei litere a cuvântului și din moment ce face parte din categoria *Regilor* acest lucru cauzează o pauză între cuvântul în cauză și următorul.

Dacă *Paşta* apare pe un cuvânt a cărui ultimă literă este una dintre אֶהָוִ״י, iar prima literă a următorului cuvânt este una dintre בְּגָ״ד־כְּפָ״ת, atunci acea literă va primi acel דָּגֵשׁ קַל (ּ) „punct-sonor."[12]

[11] Gellis și Gribetz, *The Glory of Torah Reading*, 34.
[12] Gellis și Gribetz, *The Glory of Torah Reading*, 36.

תָּקַע אֶת־אֲהֳלוֹ בָּהָר (בראשית לא, כה) [פרשת ויצא]

אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ (בראשית לא, מא) [פרשת ויצא]

וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה (בראשית לד, א) [פרשת וישלח]

חֳשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם (בראשית לד, ח) [פרשת וישלח]

בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר (בראשית לד, כב) [פרשת וישלח]

וַיַּחֲנוּ בְּרְפִידִם (במדבר לג, יד) [פרשת מסעי]

רוּחַ, כֶּסֶף

În general, majoritatea cuvintelor în ebraică sunt accentuate pe ultima silabă. În cazul în care accentul apare pe penultima silabă și am plasa semnul grafic *Paşta* pe aceasta, atunci nu am putea diferenția între cele două Teamim: פַּשְׁטָא – קַדְמָא. În cazul în care accentul se regăsește pe penultima silabă se mai adaugă un semn de *Paşta* pe silaba accentuată, pentru a-l diferenția de *Kadma*:

קַדְמָא

Kadma („pentru a progresa, în avans”) este plasată la începutul unei fraze, iar forma sa dă impresia că se apleacă în față.

Kadma (קַדְמָא) de obicei nu este plasată deasupra ultimei litere a cuvântului, ci este regăsită pe prima literă accentuată a silabei cuvântului, iar din moment ce nu face parte din categoria de *Regi,* conectează cuvântul ce are semnul de cantilație de cuvântul următor. De asemenea, dacă *Kadma* apare pe un cuvânt ale cărui ultime litere sunt unele dintre אֶהָוִ״י, iar prima literă a următorului cuvânt este una dintre בּגֶ״ד־כֶּפֶ״ת atunci acea literă nu va primi acel דָּגֵשׁ קַל (ּ) „punct-sonor.”[13]

וַיִּפְצְרוּ בָאַיִשׁ בְּלוֹט מְאֹד (בראשית יט, ט) [פרשת וירא]

בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה (במדבר ו, יד) [פרשת נשא]

אַל־נָא תָּשֵׂת עָלֵינוּ חַטָּאת (במדבר יב, יא) [פרשת בהעלותך]

[13] Gellis și Gribetz, *The Glory of Torah Reading*, 38

În cazul în care semnul *Kadma* va fi poziționat pe ultima literă a cuvântului, pentru a nu îl confundă cu semnul *Pașta*, modul de diferențiere este următorul: semnul *Pașta* este întotdeauna poziționat pe marginea din stânga literei, pe când semnul de *Kadma* este întotdeauna plasat deasupra silabei accentuate, în centrul literei.

וַיִּקְרָ֣א (בראשית א, י)[14]

מְאֹ֑ד (בראשית א, יד)

מַהְפָּךְ – יְתִיב֫

Aceste cantilații sunt reprezentate de același semn (<). Deși semnele sunt aproape identice, ele sunt diferite ca melodie, prin poziția față de cuvânt și prin faptul că יְתִיב֫ este מֶלֶךְ (Rege) pe când מַהְפָּךְ este מְשָׁרֵת (servitor).

מַהְפָּךְ – *Machpach* apare de obicei după *Pașta* și este poziționat pe litera accentuată a cuvântului. Din moment ce este un *Servitor*, conectează cuvântul ce prezintă semnul de cuvântul următor. De asemenea, dacă ultima literă a cuvântului pe care este poziționat este una dintre: אֶהֱוִ״י, iar prima literă a următorului cuvânt este una dintre בְּג״ד־כְּפ״ת atunci acea literă nu va primi acel דָּגֵשׁ קַל (ּ) „punct-sonor”.

יְתִיב֫ – *Yetiv* (odihnă; poate fi urmată de o pauză scurtă), este o repoziționare a semnului *Pașta* atunci când accentul este pe prima silabă a cuvântului. Acest semn (<) este poziționat în partea din dreapta jos, puțin înaintea primei litere a cuvântului. Face parte din categoria *מְלָכִים*, așadar acest lucru cauzează o pauză între acest cuvânt și următorul. Dacă *Yetiv* apare pe un cuvânt a cărui ultimă literă este una dintre אֶהֱוִ״י, iar prima literă a următorului cuvânt este una dintre בְּג״ד־כְּפ״ת, atunci acea literă va primi acel דָּגֵשׁ קַל (ּ) „punct-sonor”. În tradiția italiană, este numit *yetiv Shofar*, corn așezat.

זָקֵף־קָטֹן

De multe ori, aceste semne de cantilație apar împreună. *Zakef* – זָקֵף face parte din categoria *מְשָׁרֵת (Slujitori)* și apare întotdeauna sub cuvânt. *Katon* – קָטֹן face parte din categoria *מְלָכִים* (*Melahim*) și este poziționat întotdeauna deasupra cuvântului. În majoritatea cazurilor această combinație urmează după *Pașta*. *Zakef* poate să apară și fără *Katon*, caz în care este numit *Munach* – מֻנַּח și este regăsit în categoria *מְשָׁרְתִים* – *Servitori*. În acest caz se aplică toate regulile pentru categoria *Slujitorilor*.

[14] Geneza 1:14, Geneza 1:10.

מֵרְכָא – טִפְחָא

Cele două semne de cantilație apar întotdeauna sub cuvânt. *מֵרְכָא – Mercha* face parte din categoria *Slujitorilor*, iar *טִפְחָא – Tipcha* din cea a *Regilor.* Acest semn *מֵרְכָא* vine de obicei în pereche cu *טִפְחָא*. Totuși, poate să apară și în alte combinații, însă întotdeauna va face parte din categoria *מְשָׁרְתִים* (*Slujitori*) și se va supune regulilor tuturor semnelor ce fac parte din categoria aceasta. *Mercha* poate fi tradus „prelungitor”, deoarece prelungește melodia cuvântului care urmează. În utilizarea modernă înseamnă uneori virgulă, dar această folosire este preluată din cantilație. *Tipcha – טִפְחָא* de asemenea poate să apară fără ca *מֵרְכָא* (*mercha*) să-l preceadă. Însă indiferent de contextul în care va apărea, acesta va fi inclus în categoria de *מֶלֶךְ – Rege*. Astfel, *טִפְחָא – Tipcha* („diagonal”, sau „lat de mână”) se supune tuturor regulilor aplicabile categoriei *Regilor*. În manuscrisele vechi, a fost scris ca o linie diagonală dreaptă. În cărțile tipărite recent, este curbat, apare ca o imagine în oglindă pentru Mercha, cu care este de obicei asociat (cele două împreună ar putea fi considerate ca formând un legato). Numele de „tipcha” poate fi o aluzie la un gest realizat de mână.

אֶתְנַחְתָּא – סוֹף פָּסוּק׃

אֶתְנַחְתָּא (*Etnachta* = pauză, odihnă, pentru că împarte în două versetul sau fraza) apare întotdeauna sub litere și marchează sfârșitul unei propoziții, pe când *סוֹף פָּסוּק׃* (*Sof Pasuk* = sfârșitul versetului: este semnul de cantilație care încheie versetul) încheie fraza. *אֶתְנַחְתָּא* este de obicei precedat de *טִפְחָא* (*Tipcha*) și *מֵרְכָא* (*Mecha*).[15]

מֻנַּח – רְבִיע

Munach și *Revii* apar de obicei ca pereche. *מֻנַּח* (*Munach*) apare sub literă și este un *מְשָׁרֵת* (*Slujitor*), pe când *רְבִיע* (*Reviit*) este poziționat deasupra literei și face parte din categoria *מְלָכִים* (*Regilor*). În anumite cazuri cele două semne apar separat. Sunt multe momente când *רְבִיע* (*Reviit*) este precedat de două semne de *מֻנַּח* (*Munach*) consecutive. În acest caz, cele două semne *מֻנַּח* sunt separate de o linie verticală numită *Pesik* (׀), fapt ce indică o pauză între cele două cuvinte. Astfel primul semn *מֻנַּח* e considerat *Rege*, iar al doilea semn *מֻנַּח* rămâne *Servitor.* Așadar, dacă în cadrul primului *מֻנַּח* ultima literă face parte din *אֶהָוּ״יְ*, și prima literă a următorului cuvânt este una dintre *בגֶ״ד־כֶפֶ״ת*, atunci acea literă va primi acel *דָּגֵשׁ קַל* (ּ) „punct-sonor” prin care consoana va fi pronunțată mai puternic.

[15] Gellis și Gribetz, *The Glory of Torah Reading*, 45.

קַדְמָא – וְאַזְלָא

De cele mai multe ori aceste semne apar împreună și pot fi observate întotdeauna deasupra literelor. *קַדְמָא* (*Kadma*) se aseamănă cu *פַּשְׁטָא* (*Paşta*), dar rămâne întotdeauna în categoria *Servitorilor*. *וְאַזְלָא* (*VeAzla* = mergând mai departe, pentru că este de multe ori la sfârşitul frazei *Kadma ve'Azla*; face parte din categoria *Regilor*) are aspectul unei imagini în oglinda a semnului precedent *קַדְמָא*. Fiecare *teamim* asigură respectarea regulilor de pronunțare și de frazare conform categoriei din care face parte.

אַזְלָא־גֵּרֵשׁ

אַזְלָא (*Azla*) poate să apară de sine stătătoare, fără a fi precedată de *קַדְמָא* (*Kadma*), iar când se întâmplă acest lucru este numit אַזְלָא־גֵּרֵשׁ (*Azla Ghereş*). Precum *Azla*, *Azla Ghereş* apare deasupra literelor, face parte din categoria *Regilor* și are aceeași melodie precum *Azla* când e în combinație cu *Kadma*. *Azla Ghereş (Rege)* se subscrie regulilor categoriei.

דַּרְגָּא – תְּבִיר

דַּרְגָּא (*Darga*) este *מְשָׁרֵת* (*Servitor*), și *תְּבִיר* (*Tevir*) este *Rege*. Așadar, atunci când ultima literă a cuvântului ce deține semnul *דַּרְגָּא* este una dintre literele אֶהֱוִ״יְ, iar prima literă a cuvântului următorului cu semnul *תְּבִיר* este una dintre בְּגִ״ד־כְּפָ״ת, atunci acea literă va primi acel דָּגֵשׁ קַל (ּ) „punct-sonor”, unde consoana va fi pronunțată mai puternic. *Darga* (*דַּרְגָּא*) mai este numit „tril”, de la sunetul produs, sau „pas” de la forma sa. *תְּבִיר* (*Tevir*) poate fi tradus prin „spart” deoarece reprezintă o pauză în lectură (în unele tradiții există un salt mare descendent între prima și a doua notă).

זַרְקָא – סֶגּוֹל

Aceste semne de cantilație apar împreună; aici semnul este poziționat pe ultima literă a cuvântului, iar *זַרְקָא* (*Zarka*) apare tot timpul înaintea cantilației *סֶגּוֹל* (*Segol*). Cele două semne aparțin categoriei *Regilor* (*מְלָכִים*) și se supun regulilor de pronunție și frazare a cuvintelor.

זָקֵף־גָּדוֹל

Cantilația, cunoscută ca *זָקֵף־גָּדוֹל* (*Zakef Gadol*) apare doar în această combinație și amplasamentul grafic al semnelor este deasupra literelor. Este din categoria *Regilor* (*מְלָכִים*), așadar acest lucru cauzează o pauză între această pereche de cuvinte și următorul cuvânt, generând „punctul-sonor”, unde consoana va fi pronunțată mai puternic în cazul literelor בְּגִ״ד־כְּפָ״ת.

תְּלִישָׁא־קְטַנָּה

Semnul grafic תְּלִישָׁא־קְטַנָּה (*Tlişa Ketana*) apare deasupra cuvântului. În mod obișnuit ultima silabă a cuvântului este cea accentuată, așa că semnul este plasat deasupra ultimei litere din cuvânt, într-o poziție similară cu *Pașta*. În acele cuvinte, în care accentul cade pe penultima silabă, unele ediții adoptă aceeași atitudine, de a implementa două semne de תְּלִישָׁא־קְטַנָּה în același cuvânt, precum în cazul cu *Pașta*, cea adițională fiind poziționată deasupra silabei accentuate.[16] Anumite ediții nu recurg la această măsură, iar atunci *Baal Kore* (cititorul Torei) trebuie să facă apel la cunoștințele și înțelegerea lui pentru a accentua corect respectivul cuvânt. תְּלִישָׁא־קְטַנָּה (*Tlişa Ketana*) face parte din categoria *Servitorilor* (מְשָׁרְתִים) și astfel se va supune regulilor categoriei sale de pronunțare a cuvintelor următoare, cât și a respectării pronunției următorului cuvânt, fără pauză. În majoritatea cazurilor תְּלִישָׁא־קְטַנָּה va fi urmată de וְאַזְלָא (*ve'azla*), קַדְמָא formând astfel o combinație triplă.

תְּלִישָׁא גְדוֹלָה

Semnul de cantilație apare deasupra cuvântului, pe prima litera a sa. Totuși, acest lucru nu înseamnă neapărat că silaba pe care apare semnul trebuie să fie cea accentuată. În acele cuvinte unde accentul se regăsește pe o altă silaba, unele ediții vor arăta două semne de תְּלִישָׁא גְדוֹלָה (*Tlişa Ghedola*), unul pe silaba accentuată, iar celălalt pe prima litera a cuvântului. Simbolul din dreapta indică numele cantilației, pe când simbolul din mijlocul cuvântului indică silaba evidențiată. תְּלִישָׁא גְדוֹלָה (*Tlişa Ghedola*) este din categoria *Regilor* (מְלָכִים) și este fidelă regulilor ce se aplică acestei categorii în relație cu literele בגֶ"ד־כֶּפֶ"ת și אֶהָוִ"יְ; aceasta apare doar singură, nu în combinație cu alte cantilații.

פָּזֵר

פָּזֵר (*Pazer*) apare întotdeauna singur, nu în combinație cu alte cantilații. Este poziționat deasupra, pe silaba accentuată a cuvântului. Face parte din categoria מֶלֶךְ (*Rege*) și se încadrează în aceleași reguli ca și celelalte semne din categoria מְלָכִים.[17]

גֵּרְשַׁיִם

Acest *teamim* גֵּרְשַׁיִם (*Gherșaim*), apare deasupra cuvântului, pe silaba accentuată. Apare de fiecare dată singur, nefiind însoțit de alte combinații. גֵּרְשַׁיִם (*Gherșaim*) este la rândul lui מֶלֶךְ (*Rege*).

---

[16] Gellis și Gribetz, *The Glory of Torah Reading*, 56.
[17] Gellis și Gribetz, *The Glory of Torah Reading*, 60.

שַׁלְשֶׁלֶת

שַׁלְשֶׁלֶת (*Șalșelet*) apare singur, deasupra cuvântului și se găsește pe silaba accentuată a cuvântului. Cuvântul ce are acest semn de cantilație este urmat de un *Psik* – *פְּסִיק* (׀), care este poziționat între cele două cuvinte. Scopul *Psik*-ului – *פְּסִיק* (׀) este de a scoate în evidență faptul că trebuie efectuată o pauză.

שַׁלְשֶׁלֶת (*Șalșelet*) face parte din categoria *Regilor*. Este întâlnit doar de patru ori în Pentateuh. O parte interesantă a acestui semn este faptul că denotă o ezitare a persoanei la care se face referință în text (exemplu: ezitarea lui Lot la ieșirea din Sodoma, Eliezer, servitorul lui Abraham ezită în evenimentul de căutare a soției pentru Iaakov, Yosef când soția lui Potifar a dorit să-l seducă, și Moșe când a pregătit berbecul pentru consacrarea Mișkanului (a Cortului Întâlniririi din pustie).

מֵרְכָא כְּפוּלָה

מֵרְכָא כְּפוּלָה (*Mercha kefula*) este din categoria *Servitorilor* (*מְשָׁרְתִים*) și este situată sub cuvânt pe silaba accentuată. Apare de 5 ori în Tora.[18]

יֵרֵח בֶּן יוֹמוֹ

Acest *teamim* *יֵרֵח בֶּן יוֹמוֹ* (*Yerech ben Yomo*), apare o singură dată în Tora, este din categoria *מְשָׁרְתִים* și este amplasat sub cuvânt, pe silaba accentuată. Grafic, seamănă cu semnul אֶתְנַחְתָּא inversat.

קַרְנֵי פָרָ֫ה׃

Acest semn de cantilație apare doar o singură dată în Tora. Face parte din categoria *מְלָכִים* (*Regi*) și este poziționat deasupra silabei accentuate. *קַרְנֵי פָרָ֫ה׃* (*Karnei Fara*) este o combinație a semnelor תְּלִישָׁא־קְטַנָּה cu גְּדוֹלָה ֫תְּלִישָׁא și cuprinde melodia amândurora. Atunci când *Baal Kore* cântă acest *teamim*, prima dată va cânta תְּלִישָׁא־קְטַנָּה urmat imediat de גְּדוֹלָה ֫תְּלִישָׁא – amândouă, fiind cântate pe același cuvânt.

Concluzii

Probabil că atunci când primii creștini s-au separat de serviciul sinagogal, ei au preluat serviciul sinagogal ebraic, singurul pe care îl cunoșteau și în care Cartea Psalmilor constituia un element principal, alături de liniile melodice pe care aceste texte erau cântate

[18] Gellis și Gribetz, *The Glory of Torah Reading*, 62.

sau psalmodiate. De altfel, primii creștini în Ierusalim au continuat să frecventeze slujba de la Templu, probabil cel puțin până în anul 60 e. n.[19]

Biserica creștină a preluat multe texte biblice, cântarea responsorială și antifonică, precum și multe alte tehnici muzicale orientale. Accentele și semnele cheironomice au fost, de asemenea, preluate și din semnele numite *neuma* (ceea ce în limba greacă înseamnă „semn cu mâna"), înrudite etimologic cu cuvântul ebraic *ne'ima*, care înseamnă cântare, melodie. Aceste semne s-au dezvoltat la începutul mileniului al doilea al erei creștine, constituindu-se drept prima notație muzicală care determina cu precizie înălțimea sonoră și durata de timp care stăteau la baza conceperii unei melodii. Încă în muzica occidentală timpurie aceste semne sau accente nu însemnau „note" de sine stătătoare în sensul modern, ci o serie de sunete care configurau o formulă melodică, a cărei formă ritmică depindea de ritmul cuvintelor din text; caracterul vag al semnificației sonore a semnelor muzicale timpurii a fost cauza pentru care diferitele comunități creștine, în diverse locuri, dădeau interpretări diferite acestora, tot așa cum vechile accente biblice în diverse centre ale diasporei evreiești au primit interpretări deosebite. Primele neume creștine cunoscute provin aproximativ din aceeași epocă în care sistemul ebraic a fost sistematizat.

Bibliografie

Abramovitch, R., *The Jewish People, Past and Present*, vol. III. New York: Jewish Encyclopedia Handbooks, 1952.

Brad, Max. *Israel's Music*. Tel-Aviv: Sefer Press Ltd., 1951.

Gellis, Maurice și Dennis Gribetz. *The Glory of Torah Reading*. Ierusalim: Efrat, 2010.

Prager, Viviane, coord. *Dicționar Enciclopedic de Iudaism*. Traducere de Viviane Prager, C. Litman, Țicu Goldstein. București: Editura Hasefer, 2001.

Tunkel, Victor. *The Music of the Hebrew Bible and the Western Ashkenazic Chant Tradition*. London: Tzmsder Publishing, 2006.

[19] Abramovitch, *The Jewish People, Past and Present*, 526.